

Mos'-naine ja Mikol'-toorum

Mansi muinasjutt

Mos'-naine õde-venda elavad.¹ Vend mägede pool, metsa pool, paljusid aitu küllaga täitis. Ükskord nii elades tuli *por*-naine neile. «Su vend ütles nii,» ütles, «mine sinna, kuhu meel viib! Siin majas ära enam ela!» Mos'-naine ütles *por*-naisele: «Sa valetad, mine minema!» ütles. «Kas mu vend ütles tõesti nõnda?» Noh, *por*-naine läks.

Kaua elas või vähe elas, vend tuli, suud polnud, keelt polnud.² Nõnda suuta-keeleta magasid-olid, nõnda üles tõusid. Vend pani (rõivad) selga, võotas ennast ja läks. Pärast venna lahkumist ta kaua elas, vähe elas, *por*-naine tuli. «Su vend ütles, selles majas ära ela!» Mos'-naine ütles: «Kas,» ütles, «ma (talle) toidumuret, veemuret olen valmistanud?» ütles. «Edaspidi ma toidumuret, veemuret valmistama ei hakka,» ütles ta. «Mine heaga minema! Sinu jutt. Kas mu vend ütles tõesti nõnda?» *Por*-naine see läks.

Kaua elas, vähe elas, vend tuli, suuta-keeleta, istus. «Vennake, sa miks sa suuta-keeleta istud? Kui edaspidi tagasi tuled, lobisedes-naerdes astu sisse. Kas olen sulle palju toidumuret, veemuret valmistanud?» Ta vend avas suu: «Mis toidumuret sa valmistad? Mis veemuret sa valmistad? Meid kaelast lõikavat juttu on meie kohta aetud, turjast lõikavat kuulujuttu³ on meie kohta aetud. Kaua elame või vähe elame, sinu sünnitatud lapse pärast meie iga lõigatakse, meie turja lõigatakse. Kuhu meel viib, sinna mine.»

Magasid, tõusid üles. Vend rõivastas, võotas ennast ja läks. Pärast venna lahkumist ta hakkas minema sinna, kuhu meel viib, kuhu pea pöörab. Ta läks paksu metsa, tiheda metsa nurka. Kaua läks või vähe läks, jõudis jõe kaldale. Ta leidis sellise marjalise maa, pani oma nahkadesse mähitud⁴ lapse maha. Marjade söömise ajal veeres laps jõeni, vool kiskus ta kaasa, kandis allavoolu. Nuttes-kurvastades ta jooksis ka järele, kadus jõekääru taha. Nuttes-kurvastades läks ta edasi.

Kaua läks, vähe läks, üks hallipäine taat tuli talle vastu, nahkadesse mähitud laps käes. Talle (lapse) andmise ajal ütles ta: «Miks lasid tal vette minna?» Ta ütles: «Veeres vette.» - «Kui ta vette veeres, kuhu sina kadusid? Enam maha ära pane, niiviisi kanna.» Ta (naine) kandis ja läks.

Kaua läks, vähe läks, laps ajas ennast jalule, jooksis.⁵ Ta (naine) leidis ühe marjalise maa. Ta pani lapse kiiresti maha. Sel ajal kui ta marju sõi, laps karjus, ütles: «Ema, olen jalalabadeni sisse vajunud.» - «Kohekohe, pojake, ma süön need marjad ära.» - «Ema, olen põlveõnnaldeni sisse vajunud!» - «Kohekohe, pojake, ma süön need marjad kohe ära.» - «Ema, ema, olen nimmeteni sisse vajunud!» - «Kohekohekohe, pojake, ma süön need marjad ära.» - «Ema, ema, olen kaenlani sisse vajunud!» - «Kohe, pojake, ma süön need marjad ära.» - «Ema, ema, nüüd kaon üle-

ni!» Sinna jooksis: kus on poeg? Poega pole, midagi pole. Kuigi ta kaevavas, kuigi urgitses, jõuetuks jäi, innutuks jäi. Nuttes-kurvastades läks ta edasi.

Kaua läks, vähe läks. Linn hakkas paistma, küla hakkas paistma. Üks taat lõhkus väljas tulepuid. Taadi kirve alt (läbi) ta siia jooksis sisse, sinna jooksis sisse. Taat ütles: «Kuskilt (tulnud) häbistatud⁶ tüdruk, nüüd saad sa kusagilt haavata.» Tüdruk ütles: «Kui olen häbistatud, mida siit otsin?» Eidele kõneles, ütles: «Häbistamata tüdruku kas võtame endale?» Ta viidi sisse. Neil (kahel) on üks poeg. Nad ta oma pojaga sobitavad⁷. Nende tütre, nende pojalt sündis poeg. Eite-taati korraldasid küla söötva, linna söötva suure ohvripeo. Nad kogusid kokku küla paljud mehed, kogusid kokku linna kogu rahva.

Noh, kogusid kokku. Nad hakkasid küla söötvat suurt ohvripidu söötma, linna söötvat suurt ohvripidu söötma. Hallipäine taat oli rahva seas. Ta kõneles nüüd naisele: «Kas sa mind tunned? Kas sa mind oma poja vette minna laskmise ajal nägid?» - «Kas ma tõesti tunnen? Üks selline hallipäine taat oli, kas ma tõesti tunnen sind?» - «Ja kuhu sa oma poja viisid?» - «Nii ja nii minnes panin-pistsin ta korraks maha, hakkasin marju sööma. Ta tõmmati läbi maapinna alla.» - «Ja sina, kas sa tead, kuhu ta tõmmati?» - «Kas ma tõesti tean? Maamutta, veemutta ta läks. Kus seal enam mul näha?» Nüüd ütles taat: «Sina ei tea, mina tean kohe.»

Nüüd see taat läks. Kaua käis, vähe käis, (maa) seest (poiss) paistis. Ta tõstis üles. Ta viis ta tagasi, suure mehe suuruse, pika mehe pikkuse. «Kuidas see poiss,» ütles ta, «ühesilmaliseks sai? Kas sa tead?» - «Kas ma tõesti tean?» - «Allatõmbamise ajal sa ise noaga kaevasid (silma) välja. Noh, kas tunned mind?» - «Kas ma tõesti tunnen?» - «Kui ei tunne, (siis tea), olen see *Mikol'-toorum*⁸. Koos oma suureks meheks kasvate poegadega ela selles linnas, selles külas!»⁹

Kannisto, A., Liimola, M. *Wogulische Volksdichtung I. Texte Mytischen Inhalts*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 101, Helsinki 1951, 245-250.

Kommentaariid

¹ Tuleb rõhutada, et muistendite algusvormelitel on obiugrilaste jaoks eriline tähtsus, kuna need aitavad esimestest sõnadest peale tegelasi identifitseerida. Mille muu, kui sellega seletada ka järgmist algusvormelit: *mošne āγijγ piγijγ olēγ* – *mos'*-naine õde-venda elavad. Kuna tegelased on õde ja vend, oleks normaalne algusvormel *olēγ āγijγ piγijγ* – elavad õde-venda, aga antud juhul rõhutab jutustaja, et õe näol on tegemist just *mos'*-naisega.

² st vend ei rääkinud õega.

³ st rängalt haavavat kuulujuttu.

⁴ Kannistol oli *āpasosβηταγλ* miskipärast väikeseks hälliks tõlgitud. Raske on ette kujutada mansi lapiku põhjaga tohthälli veeremas. Tegelikult koosneb liitsõna kolmest osast – häll, nahk ja rõivas. Teades, et hällis lamab laps nahkadesse mähitult, tõlkisingi nõnda.

⁵ Siin peaks tegelikult olema traditsiooniline vormel *laps sai jooksmisealiseks*.

⁶ Kerge kahtlusega tõlkisin sõnapaari *nārη-kērη* ja selle järgnevad vormid niimoodi. Kannistol seisis tõlkes vaheldumisi kas *võõras* või *kellelegi kuuluv*, mõlemad küsimärgiga.

⁷ Kannistol – panevad ta poja kõrvale istuma. Siiski tähendab verb *šopituηkve* 'ette valmistama, sobitama'.

⁸ *Mikol'-toorumi* nime all esineb mansi mütoloogias tavaliselt Maailmavaatav Mees, harvem Maailmavaatava Mehe onu *Toopal-oika*.

⁹ Loo lõpp viitab sellele, et ka *mos'*-naine koos poegadega on mütoloogilised tegelased. Paljudes muistendites, kus *mos'*-naine tähistab *Kalteš-ekvat*, on sedalaadi korralduste jagajaks tema vend – Maailmavaatava Mehe onu.